

A NEMZETKÖZI DOKUMENTÁCIÓS BIZOTTSÁG FEJLŐDŐ ORSZÁGOK BIZOTTSÁGA (FID/DC) MUNKÁJÁRÓL

Lévai Tamásné

a FID/DC elnöke

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

A nemzetközi politikai, tudományos stb. életben egyre nagyobb jelentőségű a fejlődő országok szerepe. A nemzetközi szervezetek, különösen pedig az ENSZ szakosított szervezetei munkaprogramjainak jelentős része a fejlődő országok helyzetének javításán fáradozik.

Az UNESCO főigazgatója, amikor a világ rohamos gazdasági fejlődésének az emberre és környezetére gyakorolt hatását elemzi, hangsúlyozza, hogy bár komoly ok van az aggodalomra, óvakodni kell a növekedés erőszakos fékezésétől. - a cél a természeti környezet megóvása érdekében nem lehet a fejlődő /és még természeti környezetét a fejlődés érdekében el nem szennyezett/ országok fejlődésének visszatartása; ellenkezőleg: a cél a fejlődő országok támogatása, az erőforrások racionális felhasználása, a tudás nemzetközi hatalommá tétele.

Amikor az UNESCO felhívja a fejlett ipari országokat, hogy bruttó nemzeti termékek 1%-ával segítsék az elmaradott országokat, egyben azt is leszögezi, hogy az UNESCO véleménye szerint az anyagi támogatás az egyéb formájú segítségnyújtás mögött másodlagos jelentőségű. A fejlődő országok "minőségi" támogatást is várnak, elvi, szellemi munkával nyújtott segítséget problémáik megoldásában.

Az általános fejlődés együtt jár az általános műveltség növekedésének szükségességével, ez pedig felveti az oktatás és képzés minőségi és mennyiségi fejlesztésének problémáját. Ez a szükséglet igen élesen jelentkezik a fejlődő országokban és kielégítése általában túlmegy az adott országok lehetőségein. De még a megfelelő alapképzettséggel rendelkezőknél is problémák merülnek fel: a szakemberek iskolában szerzett technológiai ismeretei kb. 10 év alatt elavulnak, ami azt jelenti, hogy az általuk képviselt műszaki színvonal elavul, új ismeretekre van szükségük még ahhoz is, hogy szinten tartsák, nem hogy fejlesszék országuk népgazdaságának műszaki színvonalát. Márpedig a társadalom életének alapja az anyagi termelés; az embereknek ahhoz, hogy éljenek, élelemre, ruházatra és más anyagi javakra van

szükségük. Az ilyen javakat elő kell állítani és ebből már következik, hogy egy ország fejlődésének alapja népgazdaságának fejlesztése megfelelő technológiai szinten.

Egy ország népgazdasági fejlesztéséhez döntő fontosságu, hogy legyen képzett munkaerő, megfelelő nyersanyag és legyenek anyagi eszközök. De legalább ennyire fontos a "hogyan" ismerete: információ az adott területen alkalmazható technológiákról; a "honnan" ismerete: információ a szállító piacokról; a "kinék a számára" ismerete: információ a felvevő piacokról stb.; tehát: a műszaki-gazdasági információ is elengedhetetlen feltétele a népgazdasági fejlesztésének.

A - gyakorlatilag bármilyen szinten - kiképzett szakember kb. 40 évig működik területén. Ez alatt a 40 év alatt szakadatlanul szüksége van szakterülete új eredményeinek a megismerésére. A szakembereknek csak viszonylag kis hányada van abban a helyzetben, hogy a szervezett oktatásból kikerülve később tanfolyamot - esetleg több tanfolyamot is - végezzen. Az új ismereteket a szervezett oktatástól függetlenül kell megszereznie: ebben hathatós segítséget kap az információs szolgáltatásoktól.

A fejlődő országoknak a műszaki-gazdasági információ lehetőséget ad arra, hogy felhasználhassák a legújabb eredményeket, hogy ne kelljen végigjárniuk mindazokat a lépcsőfokokat, amelyeket a fejlettebb országok már végigjártak, hanem egy magasabb fokon kapcsolódhassanak be a világtermelésbe és ezzel nagyobb ütemben emelhesék állampolgáraik életszínvonalát. A cél, amit az információ segít: ne növekedjék, hanem csökkenjen a rés a fejlett és a fejlődő országok között.

A fejlődő országok társadalmi össztermékének átlagos növekedése 1960-1967 között 4,4%, 1968-ban 5,5%, 1969-ben 5,7%-ra becsülhető. Az ipari termelés növekedése 1969-ben átlagosan 8%, a mezőgazdaságé 5%. Ezek a számok sok ország adataiból képzett - talán jórészt becsült - átlagok, keveset mondanak az egyes országokról. A fejlődő országok sorában differenciálódási folyamat megy végbe; egyes országok, pl. a közel-keleti olajtermelő országok az átlagosnál jóval gyorsabb ütemben fejlődnek. Ha egyes fejlődő országok és a fejlett ipari országok között csökken is a "szakadék", valószínűleg nem mondható ez el a fejlődő országok többségére /nem utolsósorban a népszaporulat miatt/: annál indokoltabb, hogy minden területen, így az információ területén is előrelépjenek a népgazdasági fejlődés elősegítése céljából.

A népgazdaság fejlődése folyamán - az általános fejlődés következményeképpen - később társadalomtudományi területen is megéri az igény az információs szolgáltatásokra.

A fejlődő országok információs szükségletének meghatározása nehéz feladat, mert az egyes fejlődő országok különbözőek, tulajdonképpen maga a kategória is nehezen meghatározható, igen széles skálát ölel át. A szükséglet meghatározásánál magából az illető országból kellene kiindulni! Amikor azonban általában "fejlődő országokról" beszélünk, kénytelenek vagyunk általánosítani abban a reményben, hogy az egyes országok saját szakemberei a saját területükre adaptálják a javasolt megoldást. Sajnos, "receptek" nincsenek.

Meg kell jegyezni, hogy az információ kommunikációjának problémája nemcsak a fejlődő és fejlett országok között áll fenn. 1968-ban nyert megfogalmazást az a vélemény, hogy a "technológiai szakadék", amely a nyugat-európai országok és az USA között kialakult, az információáramlás elégtelen volta miatt következett be. Még a legfejlettebb országokban is sokszor le kell győzni az információáramlás biztosításával szemben mutatkozó ellenállást, valamint harcolni kell az információk felhasználásáért is.

A fejlődő országok információellátásában nagy szerepük van a nemzetközi szervezeteknek, a kormányközieteknek és nem kormányközieteknek egyaránt.

A FID az 1965. évi washingtoni közgyűlésén határozta el a fejlődő országok dokumentációs kérdéseivel foglalkozó bizottság /Committee for Developing Countries = FID/DC/ szervezését. A bizottság vezetésével és a titkársági teendők ellátásával a FID Tanácsa Magyarországot bízta meg. A titkárság az OMKDK-ban működik. Elnöke: 1968-ig dr.LÁZÁR Péter, 1968-tól LÉVAI Tamásné; titkára: dr.BALÁZS Sándor.

A bizottság 1966-ban Hágában alakult meg. Már a bizottság megalkulásakor világos volt, hogy a FID-nek a fejlődő országokkal kapcsolatos munkája nem folyhat egyetlen egy bizottságon belül, hanem az minden bizottság gondja kell hogy legyen, és a fejlődő országok bizottságának tekintetben szakértői, segítő és talán bizonyos fokig koordináló szerepköre van.

A bizottság általános feladatait a FID Tanácsa a következőkben jelölte meg:

- a dokumentációval és a FID programjával foglalkozó utmutató elkészítése több nyelven;

- a latin-amerikai FID/CLIA bizottsághoz hasonló regionális bizottságok létesítésének előkészítése Ázsiában és Afrikában;

- az egyes fejlődő országok szakmai igényeire vonatkozó jegyzékek összeállítása /pl. reprográfia, osztályozás, fordításügy, információkereső rendszerek/;

- jegyzékek a fejlődő országok személyeiről és intézményeiről /könyvtárak, dokumentációs központok stb./;

- jegyzék összeállítása a fejlett országok intézményeiről, amelyek hajlandók a fejlődő országokból gyakornokokat fogadni;

- a dokumentáció oktatására alkalmas szakemberek jegyzékének összeállítása /nyelvi probléma, nemzeti intézmények nyilvántartásainak felhasználása/;

- tanfolyamok szervezése a fejlődő országokban;

- cserelátogatások és egyéb lehetőségek tanulmányozása a nemzetközi konferenciákon való részvétel biztosítása szempontjából, utazási támogatások és ösztöndíjak/;

• a fejlődő országokat segítő nemzetközi intézmények és a FID közötti kapcsolat kiépítése /a meglévő programok és nyilvántartások felhasználása/;

• a külföldi irodalom beszerzési nehézségeinek tanulmányozása.

Mindezeket a feladatokat a profilban érdekelt FID tanulmányi bizottságokkal /pl. az oktatási bizottsággal/ szoros együttműködésben kell végrehajtani.

Ennek a hosszútávra szóló programnak - amint arról a későbbiekben beszámolok - néhány pontjában már szép előrehaladást értünk el.

A FID/DC tagjait a FID nemzeti és nemzetközi tagjai jelölik ki. A bizottság elnökének joga van meghívni a munkában való részvételre szakértőket, valamint a FID más bizottságainak megfigyelőit.

A bizottság tevékenységét sok körülmény nehezítette és nehezíti. Kezdetben a bizottsági tagok között alig volt fejlődő ország küldötte. Csak 1971-re érték el, hogy a bizottság tagjainak egyharmada fejlődő országok szakembere.

A munka megindulásakor igen hézagos volt az áttekintés arról, hogy a fejlődő országokban milyen a dokumentációs munka, a felhasználók igényei stb. helyzete. Kevés volt a kapcsolat azokkal a nemzetközi, illetve nemzeti szervezetekkel, amelyek e tekintetben tájékozottak voltak.

A bizottság munkájához szükséges anyagi fedezetet nem tudta a FID biztosítani, így nagyon sok hárult - és hárul - a bizottság aktív tagjait foglalkoztató szervezetekre, az aktív tagok által végzett munka finanszírozásában.

Ugy tűnik, hogy ezeken a kezdeti nehézségeken legalább részben túljutottunk.

A FID/DC-nek jelenleg a meghívott szakértőkön kívül 25 tagja van, ebből a létszámból 9 főt fejlődő országok delegáltak. A tagok aktivitása különböző, az idők folyamán személycserékre is sor került részben éppen az aktivitás hiánya miatt.

A szűkre szabott terjedelem nem teszi lehetővé - de nem is tartom szükségesnek - felsorolni mindazokat a nemzetközi rendezvényeket, amelyeken a FID/DC képviselőiben tagjai résztvettek, kapcsolatokat létesítettek és a vitákban való részvételükkel hozzájárultak a fejlődő országok dokumentációs problémáinak megoldásához.

Minden évben tartunk egy bizottsági ülést, amelyen sajnos - az esetek többségében pénzügyi okokból - mindig csak a tagok egy része van jelen. Két ülésünk volt eddig fejlődő országban: az első 1970-ben Buenos Aires-ben a FID 35. konferenciája és kongresszusa alkalmából, a második 1971-ben Tuniszban. Tuniszban a bizottságnak háromnapos ülése volt. Ebből összesen az első nap és a harmadik nap második fele - tehát a rendelkezésre álló idő fele - volt zárt ülés, ame-

lyen csak a bizottság tagjai vettek részt. A közbülső időben a bizottság tagjai helyi információs és könyvtári munkatársakkal találkoztak, helyi előadó ismertette a tuniszi problémákat és azokat vitattuk meg a legilletékesebbek jelenlétében. Ugyanakkor alkalom nyílt arra is, hogy állami vezetőkkel is tárgyalva, segítsük a tuniszi kollégák munkáját.

Mindannyian úgy éreztük, hogy az összejövetel eredményes volt. Ahhoz azonban, hogy ilyen eredményt mutasson fel egy bizottsági ülés, szükséges, hogy helyi intézmény vállalja legalább a helyi ismereteket igénylő szervező munkát. Ez hiányzott Buenos Aires-ben, ahol bár a nyílt ülés eléggé látogatott volt, megfelelő előkészítés hiányában nem hozta azt az eredményt, amit vártunk tőle.

Nagy várakozással tekintünk az 1972. évi bizottsági ülés elé: ezt ugyan nem fejlődő országban, hanem Budapesten tartjuk a FID 36. konferenciája és kongresszusa alkalmával. Ugyanis 1972. szeptemberében a FID konferenciához és kongresszushoz kapcsolódóan az UNESCO és a magyar hatóságok pénzügyi támogatásával az OMKDK szemináriumot rendez a FID/DC titkárság és a Magyar UNESCO Bizottság együttműködésével fejlődő országok információs szakemberei számára. A szemináriumon fejlődő országokból 20 fő vesz részt, és úgy gondoljuk, hogy mind a 20 főt meghívjuk a DC bizottsági ülésére. A szeminárium résztvevői között lesz természetesen a DC kilenc, fejlődő országbeli tagja is.

A szeminárium 13 napig tart, rövid bevezető előadások elhangzása után széles körű vitákra nyílik majd lehetőség. A vitavezetők magyar és külföldi szakemberek lesznek; a megbeszélések helye: az OMKDK tanácsterme lesz.

A szeminárium témája: Információs szolgáltatások szervezése kevésbé iparosított országokban. Ezen belül külön vitatjuk meg az egyes felhasználói ágazatok speciális problémáit, a különböző intézménytípusok kapcsolatait, a nemzeti és nemzetközi információs rendszerek szervezési és felhasználási lehetőségeit és feltételeit. A szeminárium résztvevői meglátogatnak magyar tájékoztatási intézményeket és lehetőséget kapnak a FID konferencia és kongresszus egyes rendezvényein való részvételre is.

Rövid áttekintés a DC további munkájáról:

Az UNESCO és a FID között kötött két szerződés alapján két tanulmányt dolgozunk ki az UNESCO számára:

1. A különböző fejlődési fokon lévő országok dokumentációs és könyvtári szervezetének jelenlegi helyzete, különös tekintettel a fejlődő országok igényeire. A tanulmány kidolgozása során felvettük a kapcsolatot a fejlődő országok dokumentációs intézményeivel, könyvtáraival, szakembereivel: ennek kapcsán képet alkothatunk magunknak arról, ami a kezdet kezdetén nagyon hiányzott: mi a helyzet a dokumentációs munka területén a fejlődő országokban, milyen intézmények működnek, kik azok a szakemberek, akiket be lehet vonni a bizottság munkájába.

A tanulmánynak az a célja, hogy a fejlett országok tapasztalatai alapján javaslatokat tegyünk a fejlődő országoknak dokumentációs és könyvtári rendszerük kiépítésére, illetve a meglévő rendszerek fejlesztésére.

2. Fejlődő ország nemzeti dokumentációs központja feladatai és szervezete. Ennek a célja is konkrét utmutatást, irányelveket adni egy dokumentációs központ létesítéséhez. Utalni szeretnék itt arra, amit már a bevezetőben mondtam: nagyon nagy probléma az, hogy általánosítani kell, nem tudunk mindenkinek testre szabott anyagot szolgáltatni; és egy további probléma: az ilyen jellegű tanulmányi munkában anyagi és távolsági okoknál fogva nem tudnak résztvenni a fejlődő országok szakemberei. /Most - a budapesti bizottsági ülésen - jutunk el oda, hogy hozzászólási lehetőséget tudunk számukra biztosítani legalább a kész munkákhoz./

1971-ben Films on information /filmek az információról/ címen kiadásra került az információ témakörű válogatott filmek jegyzéke. A kiadvány sikerét látva, javasolni fogjuk a bizottságnak további témakörökben filmográfiai kiadását.

Előkészítettük és 1973-ban legkésőbb megindítjuk annak a sorozatnak a kiadását, amelynek célja a fejlődő országok szakemberei számára áttekintést adni az információs munka néhány problémájáról.

1973-ban megindítunk még két másik munkát is Who is who in information in developing countries /Ki kicsoda az információs munka területén a fejlődő országokban/ és megkísérlünk egy összeállítást készíteni arról, hogy az egyes fejlett országok hogyan segítik a fejlődő országokat saját információs rendszerük és szolgáltatásaik felépítésében. Az első ilyen vonatkozású összeállítás már megvitatásra kerül a szeptemberi budapesti bizottsági ülésen.

A fejlődő országok számára sokat jelent az UNISIST rendszer, ha beindul. A bizottságnak módja van arra, hogy a mindenkori tervekhez hozzájusson és hozzászóljon. Az ezzel kapcsolatos kormányközi értekezleten, 1971 októberében a fejlődő országok elsősorban azt kívánták, hogy történjék gondoskodás megfelelő képzésükről. Ennek a jegyében is szorososan együtt kívánunk működni a FID oktatási bizottságával /FID/ET/.

1974-ben a Deutsche Stiftung für Entwicklungsländer /Német alapítvány fejlődő országok számára/, az International Council of Voluntary Agencies /ICVA/ /Önkéntes Szervezetek Nemzetközi Tanácsa/ szimpóziumot rendez A dokumentáció és információ problémái a fejlődő országokban címmel. Meghívást kapott a bizottság, hogy ennek szervezésében vegyen részt.

Ez a néhány példa is mutatja, hogy feladat van bőven, de a feladatok végrehajtása sok, nem is könnyen megoldható problémával jár. Először is szükségünk van azokra a szakemberekre, akik társadalmi munkában vállalják a munkát, mind a fejlett, mind a fejlődő országokban. Továbbá: szükségünk van e szakemberek munkaadóinak /a kormányoknak és a szervezeteknek/ a támogatására, hogy fedezzék azokat a költ-

ségeket /utiköltség, napidij, fordítás, nyomda stb./, amelyek a munkájukkal kapcsolatosak. Az esetek komoly százalékában a fejlődő országok szakemberei munkájához anyagi támogatás szükséges nemzetközi szervezettől, vagy egy fejlett országtól.

Mindamellett úgy érezzük, hogy olyan munkát végzünk, amelynek van értelme, van és főleg lesz eredménye.

Mrs. S. LÉVAI: The FID Committee for Developing Countries
/FID/DC/

Short report on the formation, scopes and working-problems of FID/DC. Survey of works completed and in progress, future plans and goals as well as preparatory operations.

ЛЕВАИ, Ж.: О работе Комитета по Развивающимся Странам Между-
народной Федерации по Документации (МФД/РС)

В статье излагаются обстоятельства создания МФД/РС, цели его деятельности и изучаемые проблемы в его работе. Дается обзор завершенных и текущих работ, планов, перспективных задач, а также сообщается о подготовке для их осуществления.

Frau S. LÉVAI: Über die Tätigkeit des Komitees der Entwicklungs-
länder der FID /FID/DC/

Die Studie beschreibt die Umstände der Entstehung des FID/DC sowie dessen Zielsetzungen und sie befasst sich mit den Problemen der im Rahmen des FID/DC ausgeübten Tätigkeit. Es wird die bisher verrichtete und die im Gang befindliche Arbeit überblickt und eine Vorschau über die Pläne und Aufgaben der Zukunft geboten, mit Beschreibung der zu ihrer Verrichtung eingeleiteten Vorbereitungen.